ZENDEGI - SALAM
ضمیمه روزانه روزنامه خراسان
سه شنبه • ۳۱ مرداد ۱۳۹۶
۲۹ ذی القعده ۱۴۳۸ • ۲۲ آگوست ۲۰۱۷
۸۳۸

نگاهی به اهمیت و روش های طلایی قصه‌خوانی برای کودکان

همسفر با بچه‌ها در سرزمین قصه‌ها

رها کردن بچه‌ها جلوی تلویزیون، حبس کردن شان لابه لای اسباب‌بازی‌های رنگارنگ و تنها گذاشتن آن‌ها در دنیای پر خطر مجازی، این روزها به بخشی از شیوه تربیتی بعضی از پدر و مادرها تبدیل شده‌است. پدر و مادرهایی که به‌واسطه تحصیلات بالا و زندگی در دنیای مدرن سرشار از اطلاعات و آگاهی از اشتباهات تربیتی نسل‌های گذشته، از شان توقع می‌رود در فرزندپروری هوشمندانه‌تر عمل کنند. مسئله اما این‌جاست که دانستن مساوی با عمل کردن نیست. در این دوره و زمانه دیگر کسی نیست که فایده و اهمیت کتاب‌خواندن و قصه گفتن برای بچه‌ها را نداند، اما به‌نظر می‌رسد این دانش به‌تنهایی کافی نیست. بعضی از پدر و مادرها نمی‌دانند چه کتاب‌هایی برای بچه‌ها مناسب است؛ بعضی‌ها نمی‌دانند فرزند بازیگوش و سربه‌هوای شان را چطور به کتاب علاقه‌مند کنند؛ بعضی دیگر از والدین هم کتابخانه مفصلی برای فرزندشان درست کرده‌اند اما فوت‌وفن قصه‌خوانی را نمی‌دانند و بچه‌ها از گنجینه‌شان آن‌چنان که باید بهره‌ای نمی‌برند. در این پرونده با استفاده از تجربیات «اسماعیل آذری‌نژاد»، دانش آموخته علوم اجتماعی و عرفان برای هر کدام از این والدین راهکارهایی ارائه کرده‌ایم. آقای آذری، روحانی خیرخواهی است که برای بچه‌های روستایی قصه می‌خواند و دو ماه پیش در زندگی‌سلام پرونده مفصلی را به او و فعالیت‌هایش اختصاص دادیم. او امروز به همه سوال‌های مان درباره این‌که چرا و چطور برای فرزندان مان کتاب بخوانیم جواب داده و چند کتاب خوب هم معرفی کرده‌است.

چرا باید برای بچه‌ها قصه بخوانیم؟

اسماعیل آذری‌نژاد- دوستی در نقد قصه‌خوانی‌های من می‌گفت: «اگر قصه‌خوانی تأثیری بر افراد داشت باید الان از همه انسان‌ها، رفتارهای زیبا سر می‌زد». من در پاسخ به او گفتم: «بین انسان‌هایی که اهل کتاب هستند با آن‌هایی که کتاب‌خوان نیستند، تفاوت بسیار در فرهنگ، رفتار و تفکر وجود دارد. دیگر این که بین انسان بزرگ سال با کودک تفاوت بسیار وجود دارد؛ کودکی که قصه می‌خواند، به سرعت با شخصیت داستان همذات پنداری می‌کند؛ سعی بر تقلید دارد؛ و خود را به‌جای شخصیت داستان قرار می‌دهد. اما انسان‌های بزرگ سال به دلیل این‌که شخصیت شان شکل گرفته احتمال همذات‌پنداری و تأثیرپذیری کمتری دارند». یکی از تجربیات شخصی خودم را در این‌باره برای تان تعریف می‌کنم. چند وقت پیش، قصه «لاکی» را برای دختر پنج ساله‌ام، ارغوان، خواندم. قصه به «لاکی»، شخصیت اصلی داستان، راهکار می‌داد که هنگام عصبانیت و ناراحتی به‌جای ادامه مشاجره به لاک خودش برود و بحث را ادامه ندهد. این قصه در ذهن دخترم مانده‌بود. در جمعی دو نفر از آشنایان، بر سر موضوعی باهم بحث می کردند، از یک نفرشان خواهش کردم بحث و دعوا را ادامه ندهد. واکنش دخترم به این جریان برایم جالب بود.

ارغوان به‌یکی از طرفین دعوا گفت: برو تو لاک خودت.

همسرم: چرا تو لاک خودش؟

ارغوان: آدمی که بحث می کنه باید بره تو لاک خودش تا دعوا نشه.

آن خانم: یعنی کجا برم؟

ارغوان: برو زیر پتو یا برو توی یک اتاق دیگه.

همین مثال ساده نشان می‌دهد که کودکان نه‌تنها می‌توانند با کتاب ارتباط برقرار کنند، بلکه از آن تأثیر می‌گیرند و برای رفع مشکل راهکار پیدا می‌کنند و آن‌چه را در کتاب می‌بینند و می‌خوانند با زندگی خود تطبیق می‌دهند. مستقیم خطاب کردن و نصیحت کردن بچه‌ها، فایده‌ای ندارد و از طریق قصه، نمایش، نقاشی و بازی است که می‌شود آداب، فرهنگ و اخلاق را به آن‌ها منتقل کرد. غیر از این‌ها، قصه در رشد و تقویت قوه بیان و زبان کودک هم بسیار موثر است و به او کمک می‌کند بتواند اندیشه، احساسات و نیاز خود را به زبان آورد. با کمک گرفتن از کتاب‌های خوب، حس زیبایی‌شناختی کودک هم تقویت و شکوفا خواهدشد.

چطور بچه‌ها را به کتاب علاقه‌مند کنیم؟

مهم‌ترین چیزی که کودک را به رشد فکری می‌رساند و به کتاب علاقه‌مند می‌کند، خانواده است. کودکان از دو، سه سالگی این توانایی را دارند که برای آن‌ها قصه بخوانید. تا زمانی که ما والدین اهل کتاب نباشیم، نمی‌توانیم از فرزندمان چنین انتظاری داشته‌باشیم. اگر کودک‌تان به قصه‌خوانی علاقه ندارد، می‌توانید ابتدا با او بازی مورد علاقه‌اش را انجام داده، بعد پیشنهاد کتاب بدهید. هرچه رابطه محبت‌آمیز بین فرزند و والدین بیشتر و عمیق تر باشد، فرزندان هم به خواسته‌های والدین توجه بیشتری نشان می‌دهند. برای بچه‌های بزرگ تر تعریف و تحسین از آن‌ها بسیار کارساز است. برای مثال، من گاهی برای تشویق حسین (فرزندم) به مطالعه به او می‌گویم تو خیلی خوب کتاب می‌خوانی، بیا این کتاب را برایم بخوان تا من بنویسم. او هم با کلی ذوق و شوق مشغول خواندن می‌شود. البته از قبل متنی را انتخاب می‌کنم که مناسب سنش باشد. حالا پسرم موقع خواندن نظراتش را درباره متن می‌گوید و با هم بحث می‌کنیم. در ادامه چند نکته کاربردی در قصه‌خوانی برای کودکان را با هم مرور می‌کنیم:

- کتاب‌خواندن برای فرزندتان را قبل از سه سالگی شروع کنید. برای این کار، برنامه روزانه داشته‌باشید. چون بچه‌ها در این سن دوست دارند دایم با آن‌ها مشغول باشیم، بازی کنیم و همکلام شویم. از قصه خواندن استقبال می‌کنند و این کار در درازمدت برای آن‌ها تبدیل به عادت‌خواهدشد.
- برای فرزندتان قصه‌ای انتخاب کنید که از نظر موضوع و حجم، مناسب سن‌اش باشد. هرچه کودک کم‌سن‌وسال‌تر باشد، کتاب هم باید کم‌حجم‌تر و نسبت تصویرش به متن بیشتر باشد. در شناسه بعضی از کتاب‌ها نوشته‌شده که برای چه گروه سنی مناسب هستند. برای انتخاب کتاب‌هایی که طبقه‌بندی سنی ندارند، از فروشنده کمک بخواهید.
- در ابتدای شروع کتاب‌خوانی به‌ویژه برای بچه‌های کوچک‌تر، کتابی بخوانید که دارای تصاویر جذاب و حرفه‌ای باشد. همزمان با خواندن متن، تصاویر را به فرزندتان نشان بدهید.
- برای فرزندتان یک مجله مناسب سن اش و به‌نام خودش مشترک شوید، یا او را مشترک یک انتشارات کنید. در کودکی، خواهرم فهرست کتاب‌های یک انتشاراتی را به من نشان می‌داد و از من می‌خواست برای خودم کتاب سفارش بدهم. وقتی کتاب با پست به‌دستم می‌رسید، لذت زیادی برایم داشت. مجله‌ها به‌خاطر گوناگونی مطالب و جذابیت شان بچه‌ها را به مطالعه تشویق می‌کنند، از طرفِ دیگر مشترک یک مجله بودن باعث می‌شود بچه‌ها احساس بزرگی، مالکیت و ارزشمند بودن کنند.
- یک قفسه کتاب مخصوص فرزندتان در خانه قرار بدهید. این کار در کودک، نسبت به کتاب احساس مالکیت به‌وجود می‌آورد. در هدیه‌ها یا جایزه‌هایی که به مناسبت‌های مختلف برای فرزندتان می‌خرید، کتاب را فراموش نکنید. فرزندتان را به محیط‌هایی که کتاب در آن نمود دارد، ببرید؛ مثل کتابخانه، کتاب‌فروشی و نمایشگاه کتاب.

چطور برای بچه‌ها کتاب بخوانیم؟

- لحن شما در ایجاد علاقه فرزندتان به قصه خیلی موثر است. قصه را با احساسات، عواطف و هیجانات مختلف بخوانید. اگر جمله سوالی است، سوالی بخوانید؛ اگر جمله همراه با تعجب است، تعجب‌آمیز بخوانید. همچنین برای بچه‌ها خیلی جالب است که صدای تان را متناسب با شخصیت داستان، تغییر دهید.
- سعی کنید قصه را بازی کنید. یعنی هنگام قصه‌خوانی اعضای بدن، حالت صورت و حرکات دست و پا با قصه هماهنگ باشد. اگر جمله حاکی از عصبانیت است، با چهره و تن صدای تان عصبانیت را نشان بدهید.
- اجرای نمایش از روی قصه، یکی از بهترین شیوه‌ها برای کودکانی است که حوصله کتاب را ندارند. نمایش همیشه برای بچه‌ها جذاب، سرگرم‌کننده و شادی‌آور است. از طرف دیگر، فرزندتان وقتی قرار باشد نمایش را اجرا کند باید خیلی خوب به قصه گوش بدهد. نمایش را با حوصله، در زمان مناسب و جذاب اجرا کنید. اجازه بدهید کودک تان عمیقا از این فعالیت لذت ببرد. خودتان هم یکی از شخصیت‌های داستان را انتخاب کنید و همراه با دیگر اعضای خانواده، قصه را اجرا کنید.
- کتاب قصه را قبل از خواندن، به بچه نشان بدهید و درباره اسم و تصویر روی جلد کتاب، با هم گفت‌وگو کنید. از فرزندتان بپرسید آیا از روی اسم و تصویر کتاب می‌تواند تشخیص بدهد قصه درباره چیست. بسته به کشش و توان فرزندتان، چند دقیقه‌ای با هم حرف بزنید تا ذهن اش آماده شنیدن قصه شود.
- اگر در کتاب، اصطلاح، کلمه و یا تصویری وجود دارد که احتمال می‌دهید برای فرزندتان ناآشناست، اول از او نظرش را بپرسید و ببینید آیا درباره آن چیزی می‌داند یا خیر. اگر جواب اش منفی بود، درباره آن قسمت‌ها برایش توضیح بدهید تا در میان قصه‌خوانی چیزی برایش گنگ نباشد و حواس اش را پرت نکند. اسم‌های خارجی را قبل از شروع داستان برای بچه‌ها، چندبار تلفظ کنید تا وسط داستان ذهن شان درگیر اسامی نامأنوس نشود.
- خلاقیت بچه‌ها را درگیر داستان کنید. گاهی قبل از خواندن صفحه بعدی، تصویر صفحه را به کودک نشان بدهید و از او بخواهید باتوجه به تصویر، ادامه داستان را حدس بزند. یا مثلا کلمات آخر هر سطر یا پاراگراف را نخوانید و از فرزندتان بخواهید جمله را تمام کند.
- بچه‌ها را در جریان قصه‌خوانی با خودتان همراه کنید. مثلا درباره بعضی از مفاهیم یا رفتارها از او سوال کنید، البته نه به‌صورتی که بین اجزای قصه فاصله بیفتد و شیرازه قصه از هم بپاشد. در بعضی کتاب‌ها، یک‌سری جملات به‌عنوان ترجیع‌بند مدام تکرار می‌شود، از فرزندتان بخواهید این جملات را با شما تکرار کند. همچنین یادتان نرود که در جریان قصه با فرزندتان تماس چشمی برقرار کنید و به حالت‌های چهره و احساسات اش واکنش نشان بدهید.

چطور قصه گویی را جذاب تر کنیم؟

رعایت نکات گفته‌شده درباره لحن و شیوه تعریف قصه، قطعا در علاقه‌مند کردن بچه‌ها به کتاب تأثیر گذار است اما روش‌های دیگری هم وجود دارد که روند قصه گویی را هم برای والدین و هم برای بچه‌ها، جذاب‌تر می‌کند. یکی از این روش‌ها، استفاده از عروسک های انگشتی است. شما می‌توانید چند مجموعه عروسک انگشتی تهیه کنید و هربار به‌جای قصه‌خواندن صرف، با کمک آن‌ها قصه را بازی کنید. یک یا چند عدد از عروسک‌ها را به فرزندتان بدهید؛ به این ترتیب او با علاقه بیشتری در جریان قصه با شما همکاری می‌کند و قدرت خلاقیت و تفکرش پرورش پیدا می‌کند. رشد توانایی نقش پذیری، تقویت مهارت‌های ظریف دستان، گسترش توانمندی کلامی، تقویت ارتباطات اجتماعی و افزایش هماهنگی چشم و دست از جمله فواید قصه‌گویی با عروسک‌های انگشتی است. عروسک‌های پارچه‌ای بندانگشتی را می‌توانید در کتاب‌فروشی ها و فروشگاه‌های نوشت افزار پیدا کنید. در ادامه چند نمونه از این عروسک ها را که برای گروه سنی ۳ تا ۷ سال مناسب هستند، معرفی می‌کنیم:

- **حیوانات جنگل**؛ در هرکدام از نمونه‌های این مجموعه ۵ عروسک پارچه‌ای از حیوانات مختلف وجود دارد؛ بسته به کتاب قصه‌های کودک تان می‌توانید مجموعه روباه، فیل، خرس، میمون و شیر را تهیه کنید یا سگ، الاغ، خرگوش، گربه و جوجه را. قیمت هر بسته پنج‌تایی حیوانات جنگل دوازده هزار تومان است.
- **خانواده**؛ مجموعه عروسک‌های خانواده شامل پدربزرگ، مادربزرگ، مادر، پدر و بچه است و شش هزار تومان قیمت دارد. از این مجموعه علاوه بر قصه‌گویی می‌توان برای تعریف روابط بین اعضای خانواده و ویژگی‌های آن‌ها هم استفاده کرد.

در این مجموعه جالب، عروسک‌های دیگری مثل عروسک‌های نمایشی مشاغل، حیوانات دریایی، پرندگان و دایناسورها هم وجود دارد. درست کردن کاردستی و نقاشی کشیدن براساس قصه هم روش‌های خلاقانه دیگری است که بچه‌ها را سر ذوق می‌آورد. شما همچنین می‌توانید یک کتاب قصه شخصی درست کنید و آن را با نقاشی‌ها و عکس‌های خودتان تزیین کنید.

چه کتاب‌هایی برای بچه‌ها بخوانیم؟

روزی که آموس بیمار شد
نویسنده: فیلیپ سی. استید
مترجم: سمیرا ابراهیمی
ناشر: امیرکبیر، کتاب‌های شکوفه

«آموس» در یک باغ وحش کار می‌کند. او هر روز با فیل شطرنج بازی می‌کند؛ با لاک‌پشت مسابقه دو می‌گذارد اما لاک‌پشت هیچ‌وقت بازنده نمی‌شود؛ پیش پنگوئن خجالتی ساکت می‌نشیند؛ به کرگدنی که همیشه آب بینی‌اش پایین می‌آید، دستمال می‌دهد و برای جغدی که از تاریکی می‌ترسد قصه می‌خواند. تا این که آموس مریض می‌شود و به همه ضعف‌هایی که حیوانات باغ‌وحش دارند، دچار می‌شود؛ حالا نوبت دوستان اش است که مهربانی‌های او را جبران کنند. این کتاب، بچه‌ها را با ارزش دوستی و مهربانی آشنا می‌کند. همچنین به آن‌ها یاد می‌دهد که نتیجه خوبی‌های ما در حق دیگران، روزی به خودمان برمی‌گردد. «روزی که آموس بیمار شد» را برای بچه‌های ۳ تا ۶ سال بخوانید.

دعوا نکنیم، گفت‌وگو کنیم
نویسنده: سیلوی ژیرارده
مترجم: فرزانه مهری
ناشر: با فرزندان

«موش کور» مجبور است شب‌ها کار کند و روزها بخوابد اما میمون‌های همسایه‌اش با بازی و سر و صدا مانع آرامش او می‌شوند. موش کور اول با میمون‌ها دعوا می‌کند و درختی را که میمون‌ها روی آن بازی می‌کنند، قطع می‌کند. سروصدا باز هم تمام نمی‌شود. دوم موش کور، قهر می‌کند و از پیش میمون‌ها می‌رود اما با گاوهایی برخورد می‌کند که آن‌ها هم مزاحم اش می‌شوند. موش کور بالاخره می‌رود پیش میمون‌ها و با آن ها دوست می‌شود؛ موش و میمون‌ها با وضعیت هم آشنا می‌شوند و در مورد مشکل شان گفت‌وگو می‌کنند. این کتاب به بچه‌ها یاد می‌دهد که یک مشکل، تنها یک راه‌حل ندارد، آن راه هم حتما دعوا نیست و گفت‌وگو و توافق می‌تواند به اختلاف ها پایان بدهد. مجموعه کتاب‌های «دعوا نکنیم» را برای ۴ تا ۷ ساله‌ها بخوانید.

رازهای بابابزرگ قورباغه
نویسنده: کی کوکاسزا
مترجم: کیانگ این لی
ناشر: زعفران

«قورباغه کوچولو» و «بابابزرگ قورباغه» در جنگل قدم می‌زنند. بابابزرگ می‌خواهد رازهای زندگی را به «قورباغه کوچولو» یاد بدهد. راز اول شجاع بودن است. همان لحظه یک مار به آن‌ها حمله می‌کند. قورباغه کوچولو از ترس فرار می‌کند اما بابابزرگ خودش را حسابی باد می‌کند، مار می‌ترسد و پا به فرار می‌گذارد. راز دوم زیرک و با هوش بودن است. لاک‌پشت بزرگ و گرسنه‌ای به سمت آن‌ها می‌آید. قورباغه کوچولو دوباره می‌ترسد و فرار می‌کند؛ اما بابابزرگ قورباغه به لاک‌پشت می‌گوید به فکر یک غذای درست‌وحسابی باش، یک مار چاق‌وچله از آن طرف رفت. قصه با یاد دادن رازهای دیگر ادامه پیدا می‌کند. «رازهای بابابزرگ قورباغه»، بین نسل‌ها آشتی برقرار می‌کند و خواندن اش برای بچه‌های ۳ تا ۹ ساله مفید است.

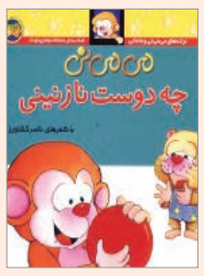

می‌می‌نی

مجموعه کتاب‌های «می‌می‌نی» قصه‌های منظومی از بچه میمونی بازیگوش و شیرین است. در هر کتاب مشکلی رفتاری از می‌می‌نی سر می‌زند و اتفاقی برای او پیش می‌آید که در نهایت تجربه‌اش را بیشتر می‌کند. ترانه‌های می‌می‌نی و مامانی شامل ۱۲ جلد کتاب است. این مجموعه اشعار روان و آهنگین را «ناصر کشاورز» سروده و نشر افق، سری کتاب های فندق، آن را منتشر کرده‌است. «می‌می‌نی تو مهد کودک، دوسته با فیل و اردک»، «می‌می‌نی حالا تمیزترینی» و «پرنده رو درخته، می‌می‌نی شده شلخته» تعدادی از محبوب‌ترین کتاب‌های این مجموعه است.

شیمو

«شیمو»، شخصیت محوری کتاب، موش کوچولویی است که در قالب شعر مفاهیم، ارزش‌ها و آداب معاشرت را به بچه‌های خردسال می‌آموزد. این مجموعه دوازده جلدی هم‌چنین کودکان را با وسایل زندگی، محیط اطراف، حیوانات، علایق کودکانه و خوراکی‌ها آشنا می‌کند. «ناصر کشاورز»، سراینده و «موسسه نشر پنجره» ناشر این مجموعه است. «شیمو کوچولو می‌تونه کار بکنه تو خونه»، «غنچه گل قشنگه، شیمو کوچولو زرنگه» و «این ایستگاه قطاره، شیمو مسافر داره» تعدادی از جالب‌ترین کتاب‌های این مجموعه است.